

Gebiedsscan ruimtelijke kwaliteit

Randvoorwaarden en inspiratie voor de ontwikkelopgave EHS / Natura 2000

Achter de Voort, Agelerbroek en Voltherbroek

november 2015

provincie Overijssel

Colofon

Datum november 2015

Informatie en inlichtingen
Adviseurs Ruimtelijke kwaliteit
Secretariaat Ruimte en bereikbaarheid
Telefoon 038 499 80 90

beeld
beeldbank provincie Overijssel

Adresgegevens

Provincie Overijssel
Luttebergstraat 2
Postbus 10078
8000 GB Zwolle
Telefoon 038 499 88 99
Fax 038 425 48 88

Gebiedsscan ruimtelijke kwaliteit

Randvoorwaarden en inspiratie voor de ontwikkelopgave EHS / Natura 2000

Achter de Voort, Agelerbroek en Voltherbroek

november 2015

Inhoud

1 Inleiding **7**
Aanleiding 7
Opgave en doel 9
Gebiedsproces 9
Leeswijzer 9

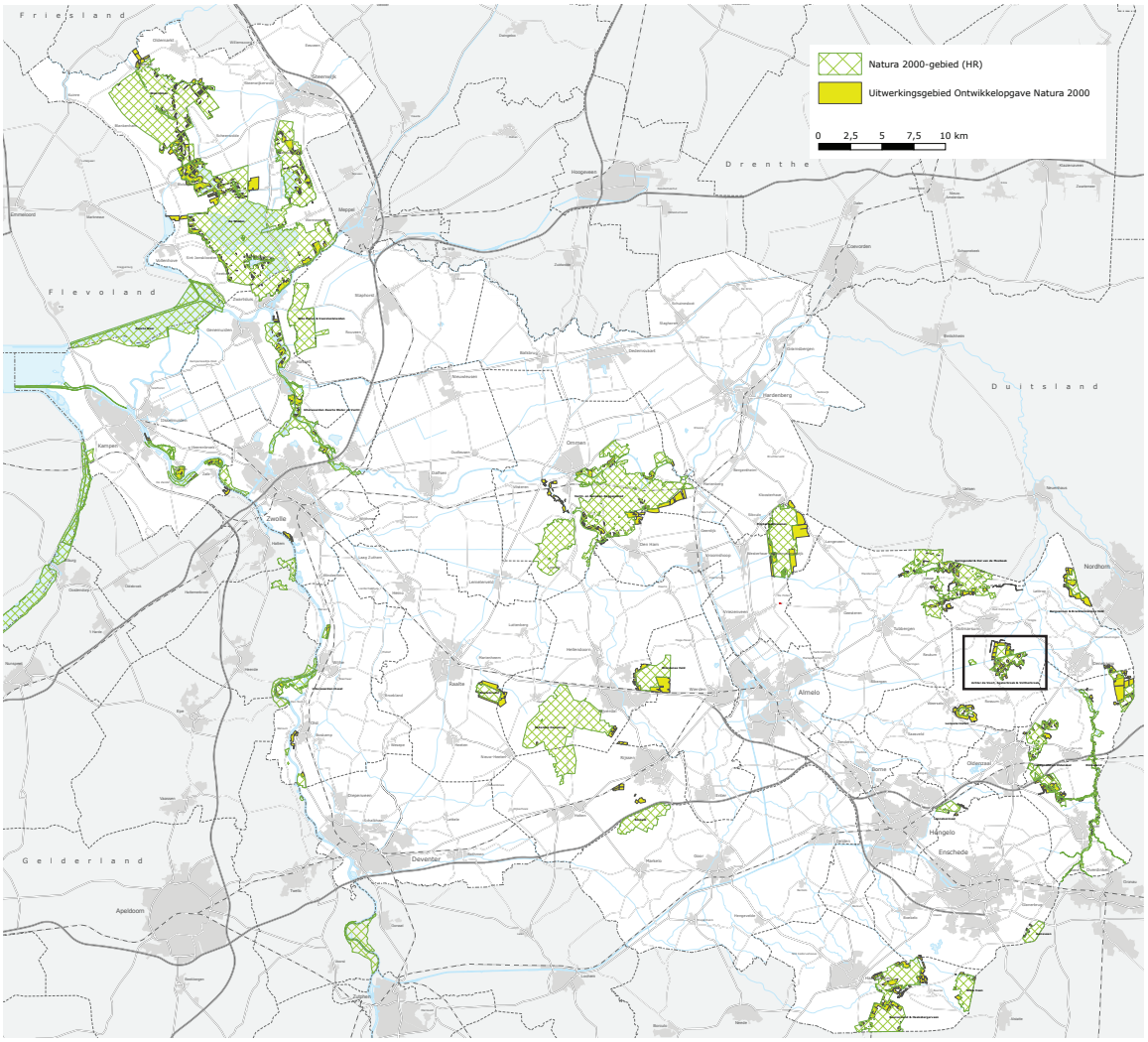
2 Gebiedsopgave **11**
Kenschets 11
Doelen 11
Maatregelen 11

3 Ruimtelijke kwaliteit en de Omgevingsvisie **12**
Werken met gebiedskenmerken 13
Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving 13

4 Gebiedskenmerken, ambities en sturing **14**
4.1 Natuurlijke laag 15
4.2 Laag van het agrarisch cultuurlandschap 18
4.3 Stedelijke laag 22
4.4 Lust- en leisurelaag 27
Normatieve uitspraken 30
Strijdigheden tussen maatregelen en normatieve uitspraken 30

5 Kansen, inspiratie en ontwerpaanleidingen **31**

6 Andere ruimtelijke beleidsaspecten **35**

Natura 2000 gebied en Uitwerkingsgebied ontwikkelopgave Natura 2000 in Overijssel, met in het kader Achter de Voort, Agelerbroek en Voltherbroek

1 Inleiding

Aanleiding

Overijssel is een prachtige omgeving om te wonen, werken en recreëren. Een groot deel van de gebieden met veel natuurwaarden is te vinden in de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en de Natura 2000-gebieden. Binnen het programma Ontwikkelopgave EHS / Natura 2000 worden maatregelen uitgevoerd die nodig zijn om de ambities en verplichtingen in het natuurbeleid te realiseren.

Natura 2000

In Nederland liggen in totaal ruim 160 Natura 2000 gebieden. Hiervan liggen er 24 geheel of gedeeltelijk verspreid in Overijssel. Deze gebieden zijn het leefgebied voor (zeldzame) planten, vogels en andere dieren. Op dit moment gaat de kwaliteit van deze natuur achteruit. Om de leefgebieden te beschermen en verdere achteruitgang te voorkomen heeft de Europese Unie (EU) natuurdoelen vastgesteld. In en nabij de Natura 2000 gebieden moeten maatregelen worden genomen om deze doelen te realiseren.

Ecologische Hoofdstructuur (EHS)

In Overijssel liggen de Natura 2000 gebieden voor het grootste deel binnen de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). De EHS is een samenhangend netwerk van gebieden met veel natuurwaarden en is de ruggengraat van de Nederlandse natuur. De realisatie van de EHS moet voorkomen dat planten en dieren in geïsoleerde gebieden uitsterven en dat natuurgebieden hun waarde verliezen.
Bij de begrenzing van de EHS is ook circa 500 hectare begrensd voor zogenaamde verbetervoorstellen (nieuwe natuur). Met de realisatie van deze verbetervoorstellen willen wij een goede afronding van de EHS verkrijgen.

Programmatische Aanpak Stikstof (PAS)

Nieuwe economische activiteiten worden getoetst op hun effect op de Natura 2000 gebieden en de effecten van stikstof in het bijzonder. Doordat de kwaliteit van de Natura 2000 gebieden op dit moment sterk onder druk staat, zijn nieuwe economische activiteiten soms niet of slechts gedeeltelijk mogelijk. De Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) zorgt dat dit knelpunt zo snel mogelijk wordt opgelost. De PAS creëert ruimte voor gewenste economische ontwikkeling en zorgt tevens dat Europese natuurdoelen worden gerealiseerd.
De overheid heeft voor elk stikstofgevoelig Natura 2000 gebied een zogenaamde PAS-gebiedsanalyse opgesteld. In deze analyse staat wat de doelen zijn voor het betrokken gebied en welke herstelmaatregelen waar, wanneer nodig zijn in drie perioden van zes jaar. Het betreft maatregelen die zowel in als naast het natuurgebied getroffen moeten worden.

Natura 2000 maatregelen niet-PAS

De provincie heeft ook nagegaan welke maatregelen nodig zijn voor beschermde soorten los van de stikstofproblematiek. Deze niet-PAS maatregelen neemt zij ook op in de Natura 2000 beheerplannen. De financiering van deze maatregelen is tevens opgenomen in de provinciale Uitvoeringsreserve EHS.

Uitwerking

Het programma Ontwikkelopgave EHS / Natura 2000 werkt de vastgestelde maatregelen uit voor 24 Natura 2000 gebieden en de gebieden met de zogenaamde verbetervoorstellen EHS. Het kan gaan om inrichtingsmaatregelen in de natuurgebieden, maar ook op naastgelegen landbouwgrond. In heel Overijssel gaat het om ca. 4200 ha landbouwgrond waar mogelijk maatregelen moeten worden getroffen voor herstel van het natuurgebied. Het gaat vaak om het verhogen van de grondwaterstand en/of het tegengaan van bemestingseffecten.
In het programma Ontwikkelopgave EHS / Natura 2000 worden de maatregelen verder uitgewerkt en gerealiseerd. In diverse gebieden kunnen dit maatregelen zijn die sterk ingrijpen in de ruimtelijke structuur. Bijvoorbeeld als een grote oppervlakte bos verwijderd moet worden of als landbouwgrond wordt omgezet in natuur.

Het studiegebied voor de Gebiedsscan Achter de Voort, Agelerbroek en Voltherbroek

Opgave en doel

De provincie Overijssel heeft een hoge ambitie ten aanzien van ruimtelijke kwaliteit, het is één van de rode draden in de Omgevingsvisie. De Catalogus Gebiedskenmerken is onderdeel van de Omgevingsvisie Overijssel. Hierin zijn de gebiedstypen en gebiedskenmerken en de bijbehorende ambities en sturing beschreven.
Deze kenmerken, ambities en de sturing daarop zijn ook van toepassing op de natuurgebieden met een ontwikkelopgave Natura 2000. Want, voor de natuurgebieden en de maatregelen die daarin en er omheen gerealiseerd gaan worden, is ruimtelijke kwaliteit, naast ecologische kwaliteit, een belangrijk aandachtspunt.

Om het begrip ruimtelijke kwaliteit te concretiseren wordt voor een aantal natuurgebieden een Gebiedsscan ruimtelijke kwaliteit opgesteld. Dit is geen nieuw beleid, maar kan gezien worden als een samenvatting van de Catalogus Gebiedskenmerken. Het maakt inzichtelijk wat de ruimtelijke kwaliteit van een gebied is en hoe dit behouden dan wel versterkt kan worden. Het geeft bovendien aan wat de (on)mogelijkheden, opgaven en kansen zijn. De Gebiedsscan beschrijft de belangrijkste landschappelijke waarden, de kwaliteitsambities en de sturing daarop. Deze Gebiedsscan gaat over Achter de Voort, Agelerbroek en Voltherbroek (vanaf nu Achter de Voort ea). Hierin komen alleen de kenmerken die van toepassing zijn op Achter de Voort ea aan de orde en deze zijn zoveel mogelijk toegespitst op dit gebied. De ambities en sturing zijn meer algemeen en vaak letterlijk overgenomen uit de Catalogus. De inspiratie, kansen en ontwerpaanleidingen maken deze concreter en bieden daarmee handvatten voor het ontwerp en de verdere uitwerking. Tot slot worden andere ruimtelijke beleidsaspecten uit de Omgevingsvisie beschreven.
De Gebiedsscan dient als naslagwerk en richtinggevend kader voor de projectleiders, opstellers van de gebiedsplannen en uitvoerders. Het biedt handvatten voor ruimtelijke kwaliteit, waarnaar gedurende het project teruggegrepen kan worden. Het is echter geen vervanging van bestaand beleid (Omgevingsvisie en Catalogus Gebiedskenmerken) of de Atlas van Overijssel.

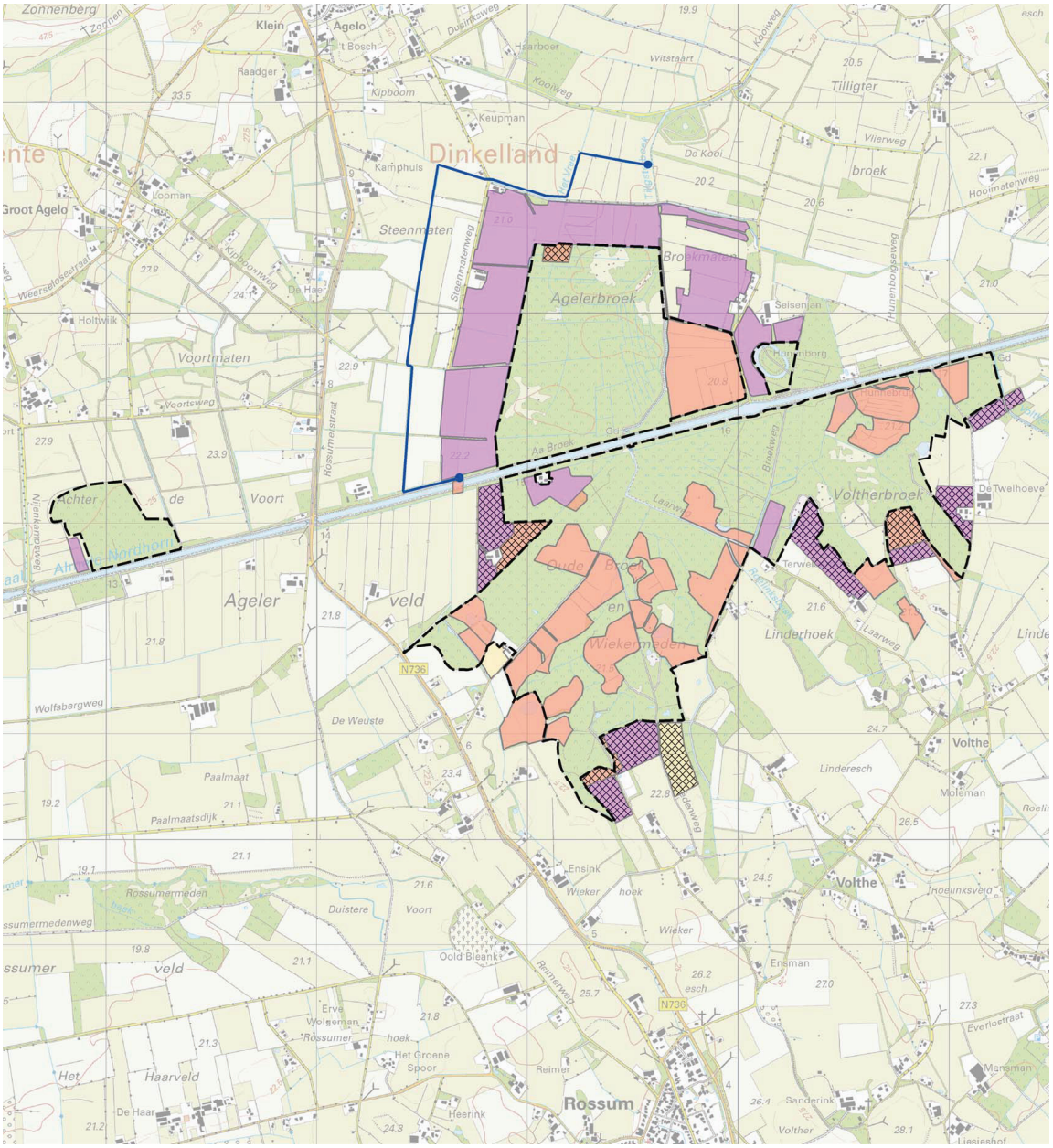
Bovenal is de Gebiedsscan het begin van een gesprek over ruimtelijke kwaliteit. Een gesprek over de manier waarop de Natura 2000 maatregelen het beste ingepast kunnen worden op een specifieke plek. Daarbij is altijd zorgvuldigheid en maatwerk nodig.
Wij lichten deze Gebiedsscan graag toe in een startgesprek en zullen gedurende het gehele proces de ruimtelijke kwaliteit bewaken. Zo wordt niet alleen voldoende kwaliteit behaald op ecologisch gebied, maar ook op ruimtelijk en landschappelijk gebied.

Gebiedsproces

De Gebiedsscan ruimtelijke kwaliteit is nadrukkelijk geen ontwerp. Het uitwerken en optimaliseren van de maatregelen tot uiteindelijk een uitvoeringsgereed ontwerp vindt plaats in een volgende fase. Deze uitwerking zal onderdeel zijn van een integraal gebiedsproces met diverse disciplines en betrokkenen uit het gebied.
Het is raadzaam om tijdens dit proces op zoek te gaan naar zogenaamde meekoppelkansen. Dit zijn plannen, projecten en ideeën die reeds in en rondom Achter de Voort ea spelen en mogelijk gekoppeld kunnen worden aan de Natura 2000 opgave. Zo kan werk met werk gemaakt worden en ontstaat bovendien meer draagvlak voor de benodigde maatregelen.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1 bevat een algemene inleiding waarin de aanleiding, de opgave en het doel van de opgave worden beschreven. In hoofdstuk 2 worden de belangrijkste opgaven voor Achter de Voort ea op een rijtje gezet. In hoofdstuk 3 wordt vervolgens kort het provinciale belang van ontwikkelen met ruimtelijke kwaliteit toegelicht. Daar wordt onder andere ook kort ingegaan op de vier lagen uit de Omgevingsvisie.
In hoofdstuk 4 komen de kenmerken, ambities en sturingsinstrumenten uit de Catalogus Gebiedskenmerken die van toepassing zijn op Achter de Voort ea aan de orde. Op basis hiervan biedt hoofdstuk 5 inspiratie, kansen en ontwerpaanleidingen voor de verdere uitwerking. Tot slot worden in hoofdstuk 6 andere ruimtelijke beleidsaspecten uit de Omgevingsvisie beschreven. De tekst bevat verwijzingen naar de betreffende titel in de Omgevingsverordening

Inrichtingsmaatregelenkaart PAS in Achter de Voort, Agelerbroek en Voltherbroek

2 Gebiedsopgave

Kenschets

Het Natura 2000 gebied Achter de Voort ea bestaat uit enkele deelgebieden langs het kanaal Almelo-Nordhorn. De gebieden bestaan voor een groot deel uit loofbos. Door de hoge grondwaterstand, de plaatselijke aanwezigheid van kalkrijk leem in de ondergrond en door kwel van bufferend basenrijk grondwater en overgangen naar basenarme dekzandkoppen zijn dit vanouds zeer soortenrijke gebieden.
Achter de Voort bestaat uit twee deelgebieden. Het Loomanskamp is een eiken-haagbeukenbos en vogelkers-essenbos, Asbroek is een natter bos met tussenliggende graslandjes en enkele poelen.
Agelerbroek bestaat vooral uit broekbos met daarin enkele graslandjes, moerassen en een ven. De Hunenborg is een restant van een Middeleeuwse burcht en bestaat uit een kleine verhoging met een ringgracht.
Voltherbroek bevat uitgestrekte elzenbroekbossen, vochtige bossen en enkele natte schraallanden en graslandpercelen en poelen.

Doel

Het doel van de maatregelen in Achter de Voort ea is uitbreiding van het oppervlakte en kwaliteitsverbetering van de beekbegeleidende bossen. Daarnaast gaat het om het herstel van de kwaliteit, de uitbreiding van eiken-haagbeukenbos en uitbreiding van een klein perceel blauwgrasland.
De knelpunten voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen betreffen met name knelpunten in de hydrologie. Het knelpunt van de hydrologie komt tot uiting in te lage grondwaterstanden, die leiden tot een afname van de kwaliteit van de habitattypen. Voor het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen zijn met name maatregelen in de waterhuishouding onontbeerlijk.

Maatregelen

In de PAS-gebiedsanalyse en het ontwerp-beheerplan is een ingrijpend pakket van maatregelen opgenomen. Via een gebiedsproces vindt nadere uitwerking plaats waarbij denkbaar is dat maatregelen met een minder grote impact maar met tenminste eenzelfde doelbereik naar voren komen. Dan is onder voorwaarden een ‘omwisselbesluit’ mogelijk. De tekst hierna gaat uit van de PAS-gebiedsanalyse van juli 2015.
De meest ingrijpende maatregelen zijn gericht op beperking van de ontwatering. Interne ontwateringsmiddelen als greppels en sloten worden gedempt.
Rond het Agelerbroek is een grote hydrologische bufferzone aangegeven. Ongeveer 71 ha landbouwgrond moet worden vernat. In het ontwerp beheerplan staat niet hoe dit ingericht moet worden: bos, grasland, moeras?
De afwatering van het bovenstrooms gelegen gebied loopt nu nog door de Tilligterbeek aan de oostrand van het Agelerbroek. Deze wordt verondiept. De afwatering wordt ten westen van het gebied geleid door omleiding van de Peiingsbeek.
Rond het Volterbroek zijn verscheidene percelen aangewezen als hydrologisch buffer. In totaal gaat het om 33 ha landbouwgrond. . In het ontwerp beheerplan staat ook niet hoe dit ingericht moet worden.

De maatregelen voor het interne beheer van het natuurgebied zijn beperkt. Herstel van maaibeheer van graslandjes, kleinschalig plaggen en strooisel weghalen. In Achter de Voort selectief eiken wegkappen.

3 Ruimtelijke kwaliteit en de Omgevingsvisie

Voor de provincie Overijssel gaat ruimtelijke kwaliteit over alles wat de ruimte geschikt maakt voor mens, plant en dier. Dat komt neer op: de juiste ontwikkeling op de juiste plek en op de juiste manier vorm gegeven en ingepast in de omgeving. We kijken niet alleen of we onze omgeving goed kunnen gebruiken, maar ook naar de beleving en de betekenis van de omgeving. We vragen ons af wat ons gebruik van de ruimte betekent voor dat van andere plekken en voor volgende generaties.

Daarmee is ruimtelijke kwaliteit het resultaat van - bedoeld en onbedoeld - menselijk handelen en natuurlijke processen. We realiseren ruimtelijke kwaliteit door naast bescherming vooral in te zetten op het verbinden van bestaande gebiedskwaliteiten en nieuwe ontwikkelingen. Hierbij worden bestaande kwaliteiten beschermd en versterkt en nieuwe kwaliteiten toegevoegd. Dit betekent concreet:

- Bestaande kwaliteiten koesteren en verbinden met nieuwe ontwikkelingen
- Samenhang en continuïteit herstellen en realiseren
- Contrasten op voeren en variatie vergroten
- Ruimtelijke expressie en uitstraling versterken
- Beleefbaarheid en toegankelijkheid vergroten

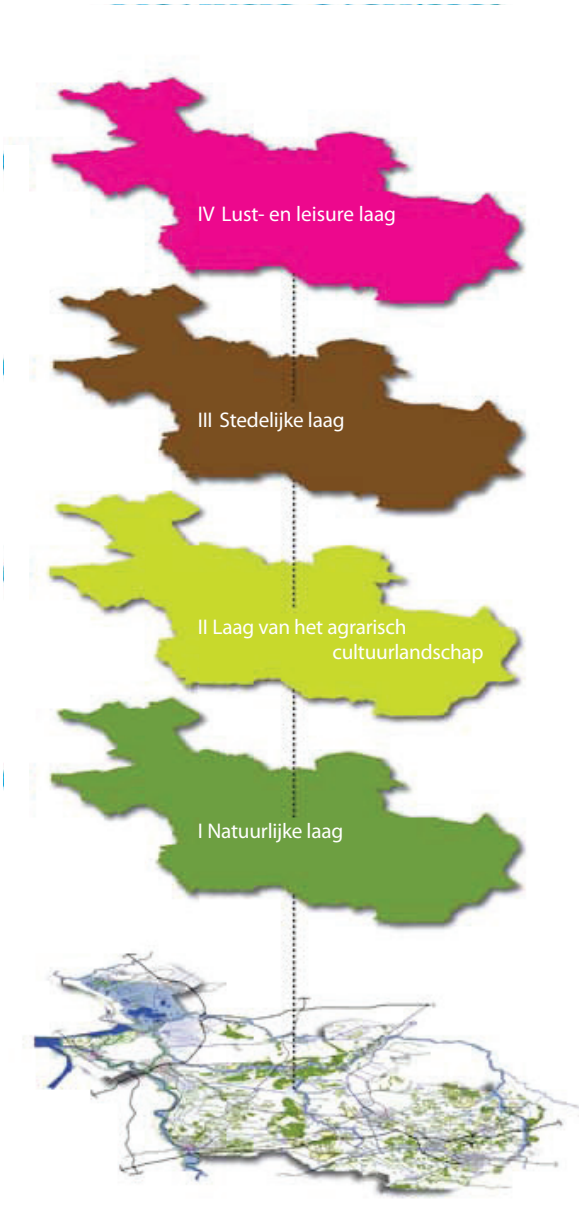
Onze ambitie is een kwaliteitsontwikkeling in gang te zetten, waarbij elk project en elke ontwikkeling bijdraagt aan de versterking van de ruimtelijke kwaliteit van de leefomgeving. Ruimtelijke kwaliteit wordt daarmee een vanzelfsprekend resultaat van handelen.

Overijssel is mooi en veelkleurig met gevarieerde landschappen en een verscheidenheid aan streken, steden en dorpen. De verschillende landschappen hebben een eigen karakteristiek en kenmerken en in onze benadering van ruimtelijke kwaliteit speelt dit een belangrijke rol. Het in stand houden van de variatie en het contrast daartussen is van provinciaal belang. Dat willen we ook versterken en vernieuwen met het realiseren van de Ontwikkelopgave Natura 2000 gebieden en de EHS.

Als basis voor de inhoudelijke sturing gaan we uit van de bestaande gebiedskenmerken, zoals die zijn beschreven in de Catalogus Gebiedskenmerken. Deze Catalogus maakt deel uit van de Omgevingsvisie Overijssel. Om dit spectrum van verschillende gebiedskenmerken inzichtelijk te maken, zijn ze gegroepeerd in vier lagen, elk met een eigen logica:

- Natuurlijke laag
- Laag van het agrarisch cultuurlandschap
- Stedelijke laag
- Lust- en leisurelaag

In de Catalogus is een toelichting op deze lagen te vinden. Het geeft een overzicht van de kenmerken die wij van provinciaal belang achten en waar wij onze projecten en sturingsinstrumenten voor in willen zetten. In de Omgevingsverordening zijn hier regels over opgenomen.

Gebiedskenmerken provincie Overijssel

Werken met gebiedskenmerken

De gebiedskenmerken zijn sturend voor de manier waarop een ontwikkeling moet plaatsvinden. Welke kenmerken en kwaliteiten zijn aan de orde en moeten behouden, versterkt en ontwikkeld worden. De gebiedskenmerken bieden in de eerste plaats een werkwijze en een inspiratiebron aan om tot een versterking van gebiedskwaliteiten te komen.

De verschillende gebiedskenmerken worden per laag in beeld gebracht. In deze Gebiedsscan worden alleen die kenmerken beschreven die van toepassing zijn op het gebied waar de Ontwikkelopgave ingepast moet worden. De gebiedskenmerken worden omschreven aan de hand van Kenmerken, Ambities en Sturing.
De 'Kenmerken' geven aan hoe het gebied eruit ziet en hoe het is opgebouwd. Hier worden de relevante kwaliteiten en karakteristieken in beeld gebracht.
Onder 'Ambitie' staat de visie op de toekomst beschreven. Waar willen we naartoe en hoe kunnen we de bestaande kwaliteiten behouden dan wel versterken.
Met 'Sturing' is de hardheid van de diverse provinciale belangen verwoord (norm, richting of inspiratie). Dit is gekoppeld aan de Omgevingsverordening Overijssel 2009. Daarbij geldt:

- Normerende uitspraken leiden er altijd toe dat de bestemmingsregeling recht doet aan het karakter van de uitspraak. Er wordt geen bestemming voorgeschreven, maar alleen het beoogde effect ten aanzien van de provinciale kwaliteitsambities en opgaven. De provincie richt zich daarmee op het resultaat (doel) en niet op het middel.
- Richtinggevende uitspraken geven een manier aan waarop de kwaliteitsambities gerealiseerd kunnen worden. Hier kan echter gemotiveerd van afgeweken worden mits aannemelijk is gemaakt dat met het alternatief de kwaliteitsambities even goed of zelfs beter worden gerealiseerd.
- De inspirerende uitspraken zijn ontwikkelingsrichtingen waarmee de kwaliteitsambities gerealiseerd kunnen worden. Dit is bedoeld als inspiratie, maar men is vrij eigen keuzes te maken.

Let op! De stapeling van lagen leidt niet automatisch tot een goed plan die de ruimtelijke kwaliteit ter plekke versterkt. De vier lagen moeten nog gewogen, geordend en samengebracht worden, daarvoor moeten keuzes worden gemaakt. Dat kan alleen in een goed ontwerp, aangestuurd door een bezield opdrachtgever en betrokken actoren.

Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving

Een beleidsinstrument waarmee we ook sturen op ruimtelijke kwaliteit is de Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving (KGO). Kort gezegd houdt dit in dat nieuwvestiging en grootschalige uitbreiding van functies in de groene omgeving mogelijk is, mits de geboden ontwikkelingsruimte gelijk opgaat met de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit. Dit principe is opgenomen in artikel 2.1.6.1 van de Omgevingsverordening. In het Werkboek KGO (2010) is dit principe verder uitgewerkt ten behoeve van toepassing in de praktijk.

Een voorloper van de KGO is 'rood voor rood': in ruil voor het slopen van landschapsontsierende stallen mag een woning in het buitengebied worden gebouwd. Bij 'rood voor rood' was nog sprake van kwantitatieve randvoorwaarden, bij de KGO gaat het om een kwalitatief evenwicht tussen ontwikkelingsruimte en kwaliteitsprestaties. En daarmee is meer maatwerk mogelijk. Voor het bepalen van de hoogte van de kwaliteitsprestaties zijn drie aspecten van belang:

- Is de ontwikkeling gebiedseigen of gebiedsvreemd?
- Wat is de schaal en impact van de ontwikkeling?
- Dient het initiatief een eigen belang of ook maatschappelijke belangen?

De gemeenten ontwikkelen een eigen beleidskader voor de toepassing van de KGO. Gemeente Dinkelland heeft dat inmiddels gedaan.

De kwaliteitsprestaties betreffen altijd een goede inpassing van de ontwikkeling zelf. Daarnaast kunnen investeringen buiten het erf gevraagd worden, zoals de aanleg van een houtwal, poel of voorzieningen voor recreatief medegebruik (landschapsbeleving). Bij de gebiedsuitwerking voor de Ontwikkelopgave EHS / Natura 2000 kan de KGO van toepassing zijn bij de verplaatsing van een agrarisch bedrijf, verplaatsing of herstructurering van een camping, nieuwe functies op vrijkomende erven en nieuwe grondgebruiksvormen anders dan natuur.

4 Gebiedskenmerken, ambities en sturing

In dit hoofdstuk komen de kenmerken aan de orde die van toepassing zijn op Achter de Voort ea en deze zijn zoveel mogelijk toegespitst op dit gebied. Daarna volgen de bijbehorende ambities en sturing (norm, richting of inspiratie). De ambities en sturing zijn algemeen en letterlijk overgenomen uit de Catalogus. Let op, de Catalogus beschrijft de huidige situatie. Wanneer dit verandert door de ontwikkelopgave (bijvoorbeeld landbouw wordt natuur), kan het zijn dat met name de ambities en sturing niet meer van toepassing zijn op de heringerichte percelen. Zij gelden wel voor de aanliggende percelen.
Het hoofdstuk wordt afgesloten met een overzicht van de normatieve sturingsuitspraken en, indien aan de orde, een overzicht van strijdigheden tussen de Omgevingsvisie en de voorgestelde maatregelen.

Achter de Voort ea is één van de restanten 'woeste grond' die als fragmenten verspreid in het jonge heide- en broekontginningslandschap liggen. Over het algemeen zijn het de minst aantrekkelijke gronden en deze waren lastig te ontginnen. Je zou ook kunnen zeggen dat ze aan de bulldozer zijn ontsnapt door veranderende maatschappelijke inzichten en ontwikkelingen. Deze leidden er begin jaren '60 van de vorige eeuw vrij abrupt toe dat met het ontginnen van woeste grond werd gestopt. De Troonrede van 1961 zegt daarover: 'Evenals de woningbouw vereisen de ruimtelijke vraagstukken van ons land grote aandacht wegens hun betekenis voor het werk en de ontspanning van ons volk. De Regering heeft besloten de omzetting van woeste gronden in landbouwgronden tot het uiterste te beperken, mede ter wille van natuurbescherming en openluchtrecreatie.'
Achter de Voort ea is een van de restanten van het 19e eeuwse landschap die met hun rafelige randen verspreid in het jong heide- en broekontginningslandschap liggen.

4.1 Natuurlijke laag

Kenmerken

De natuurlijke laag is ontstaan doordat abiotische en biotische processen inwerken op de ondergrond van bodem en geologie. Overijssel bestaat voornamelijk uit een dekzandcomplex dat afloopt van oost naar west. Een paar noord-zuid georiënteerde stuwwallen doorsnijden het dekzand. Vanouds bestaat er in deze laag een sterke samenhang tussen het natuur- en het watersysteem; het watersysteem maakt in essentie één grote beweging van de brongebieden (op de flanken van de stuwwallen), naar de beken en weteringen (in de zandgebieden), naar Vecht en Zwarte Water en tenslotte naar de IJssel en de Randmeren.

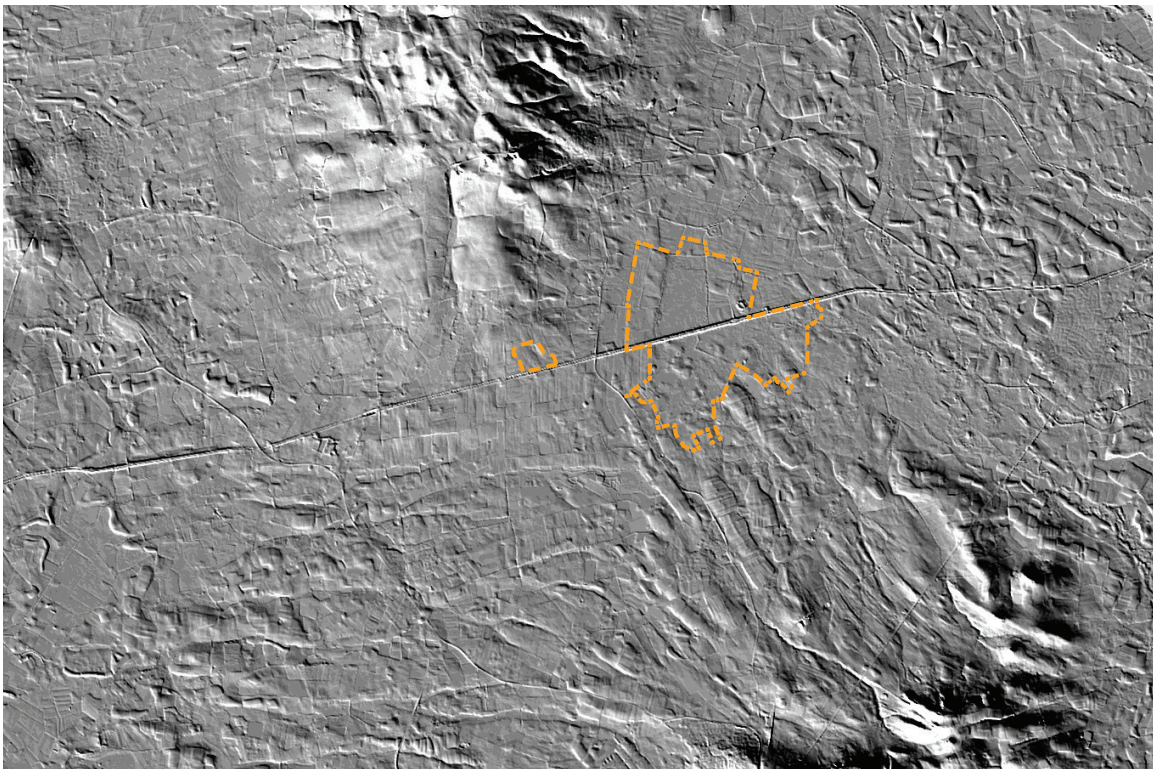
Achter de Voort ea kent een complexe geologie en hydrologie, die aan de basis staan van een grote variatie aan vegetatietypen. Het natuurgebied ligt tussen de stuwwallen van Ootmarsum en Oldenzaal in. Het hoogteverschil tussen de stuwwallen en de laagste delen van Achter de Voort ea bedraagt plaatselijk meer dan 60 meter! Het maaiveld helt globaal af vanaf het Voltherbroek in noordelijke richting naar het Agelerbroek. De uit de ijstijden aanwezige oerstroomdalen zijn in het Holoceen grotendeels opgevuld met beekafzettingen, waarbij lokaal veenvorming plaatsvond. De beken hebben in de dekzanden dalvormige laagten uitgesleten, waardoor een afwisselend patroon van ruggen en dalen is ontstaan.

Ambitie

Bij locatiekeuzen en inrichtings-opgaven voortbouwen op de natuurlijke laag. Het betekent de veerkracht van het watersysteem in takt laten of versterken en daarmee anticiperen op klimaatverandering. Het betekent ook aardkundige waarden behouden en de rijkdom aan plant- en diersoorten (biodiversiteit) behouden dan wel versterken. Oftewel:

- Natuur als ruggengraat: de ontwikkeling van een robuust, aaneengesloten natuurlijk landschap
- Een continu en beleefbaar watersysteem als dragende structuur van Overijssel
- Afstemmen van functies en inrichting
- Herstel van de kwaliteiten van de natuurlijke laag

Dekzandvlakte en ruggen

Kenmerken

Na de ijstijden bleef er in grote delen van Overijssel een reliëfrijk door de wind gevormd zandlandschap achter. Dit landschap wordt gekenmerkt door relatief grote verschillen tussen hoog/droog en laag/nat. Soms vlak bij elkaar, soms verder van elkaar verwijderd. Achter de Voort ligt op de flank ligt van de stuwwal van Ootmarsum. Het gebied loopt in hoogte af van het noordwesten richting het zuidoosten. Agelerbroek is op enkele zandkopjes na laag gelegen. Opvallend is dat Agelerbroek aan de westkant scherp wordt begrensd door een naastgelegen dekzandrug. Ook aan de oostkant wordt Agelerbroek door hoger gelegen delen omgeven. In Voltherbroek wordt het patroon met een afwisseling van hoger en lager gelegen delen duidelijk. Deze afwisseling is een uitvloeisel van de diverse beekdalen die vanaf stuwwal van Oldenzaal richting Agelerbroek lopen.

Ambitie

De natuurlijke verschillen tussen hoog en laag en tussen droog en nat functioneel meer sturend en beleefbaar maken. Dit kan bijvoorbeeld door een meer natuurlijk watersysteem en door beplanting met 'natuurlijke' soorten. En door de (strekkings) richting van het landschap te benutten in gebiedsontwerpen.

Sturing

Norm

- Dekzandvlakten en ruggen krijgen een beschermende bestemmingsregeling, gericht op instandhouding van de hoofdlijnen het huidige reliëf.

Richting

- Ontwikkelingen dragen bij aan het beter zichtbaar en beleefbaar maken van de hoogteverschillen en het watersysteem. Beiden zijn tevens uitgangspunt bij (her) inrichting.
- Bij ontwikkelingen is de (strekkings)richting van het landschap, gevormd door de afwisseling van beekdalen en ruggen, het uitgangspunt.

Beekdalen en natte laagtes

Kenmerken
In de laagtes van het zandgebied verzamelde zich het water, waar zich moerassen en broekbossen ontwikkelden. Het water sijpelde in de loop van het seizoen geleidelijk weg naar de beken en rivieren. Zomers kleine stroom met droge geulen, 's winters bredere stroom met meestromende geulen.
De beken hebben in de dekzanden dalvormige laagten uitgesleten, waardoor een afwisselend patroon van ruggen en dalen is ontstaan. De noordzuid lopende beken ontspringen merendeels op de flanken van de stuwwal van Oldenzaal. Beken als de Tilligterbeek, Roelinksbeek en Voltherbeek zijn grotendeels gegraven en doorsnijden het gebied. Door het afstromend water vanaf de stuwwal en de ondoorlaatbare keileemlaag staat het water grote delen van het jaar tot aan het maaiveld.

Ambitie
De beekdalenbetekenis geven als functionele en ruimtelijke dragende structuren van het landschap. Ruimte voor water, continuïteit van het systeem zijn leidend. Tevens is de ambitie afwenteling van wateroverlast op stroomafwaarts gelegen gebieden te voorkomen door het beeksysteem als eenheid te beschouwen en het vasthouden van water te bevorderen.
Tot slot zijn beekdalen belangrijke verbindingen voor mens, plant en dier.

Sturing
Norm
- Het waterpeil is niet lager dan voor graslandgebruik noodzakelijk is.

Richting
- Beekdalen en laagtes krijgen een beschermende bestemmingsregeling, gericht op instandhouding van het watersysteem, de kwaliteit en voldoende ruimte. Bij voorkeur natuurlijke dynamiek.
- Ontwikkelingen dragen bij aan extra ruimte voor de dynamiek van stromend water en het vasthouden daarvan, aan versterking van het beeksysteem en de zichtbaarheid, bereikbaarheid en beleefbaarheid vergroten.

Inspiratie
- Inrichten en beheren vanuit een perspectief op het gehele beeksysteem. Oeverlanden onder invloed van de waterdynamiek. (Broek)bos op de hogere randen.

4.2 Laag van het agrarisch cultuurlandschap

Kenmerken

In het agrarisch cultuurlandschap heeft de mens ingespeeld op de natuurlijke omstandigheden en die ten nutte gemaakt. Het agrarisch cultuurlandschap is bij uitstek een gebruikslandschap. Vanuit de nederzettingen werden de omliggende gronden ooit ontgonnen, daardoor is er een sterke ruimtelijke en functionele relatie met het omringende landschap ontstaan.

Achter de Voort ea behoort grotendeels tot het jong heide- en broekontginningslandschap dat tussen het essenlandschap van Ootmarsum en Rossum ligt. De gebieden worden omgeven door landbouwgronden en bestaan grotendeels uit loofbos. Door de hoge grondwaterstand en de bijzondere samenstelling van de bodem zijn dit vanouds zeer soortenrijke gebieden.

Ambitie

Voortbouwen aan de kenmerkende structuren van de agrarische cultuurlandschappen door in te zetten op:

- Het palet van agrarische cultuurlandschappen versterken en ontwikkelen tot een uitgesproken, herkenbaar en contrastrijk palet door het versterken van de landschappelijke diversiteit, de overgangen daartussen, de eigenheid, herkenbaarheid en kwaliteit van de verschillende landschappen.
- Het ontwikkelen van nieuwe vormen van samenhang (landschappelijk, routestructuren, gebruik) tussen de (voormalige) boerenerven, buurtschappen en dorpen en hun omliggende landschappen. De inzet is de eigen karakters te versterken.
- De bestaande kwaliteiten behouden en de tijdslagen zichtbaar houden, omdat de identiteit van de cultuurlandschappen sterk verbonden is met het ontstaan en de geschiedenis van de streek. Iedereen die ontwikkelt, moet investeren in zijn omgeving.

Oude hoevenlandschap

Kenmerken

Het oude hoevenlandschap is het essenlandschap in het klein met verspreide erven. Het werd ontwikkeld nadat de complexen met de grote essen 'bezet' waren en een volgende generatie boeren nieuwe ontwikkelingsruimte zocht. Die vonden ze bij kleine dekzandkopjes die individueel werden ontgonnen. Dit leidde tot een landschap dat de zelfde opbouw kent als het essenlandschap, alleen in een meer kleinschalige, meer individuele en jongere variant. Deze kleinere maat en schaal is tevens de reflectie van de natuurlijke ondergrond.
Ten zuidoosten van Voltherbroek (dus ten noordwesten van Volthe) ligt één oude hoeve.

Ambitie

Voltherbroek ligt tegen het oude hoevenlandschap aan. Met name de ambities voor de flanken zijn van toepassing op de wijze waarop de ontwikkelopgave wordt ingepast. Het kleinschalige, afwisselende agrarische landschap vanuit de verspreid liggende erven een ontwikkelingsimpuls geven. Deze erven bieden veel ruimte voor landbouw, wonen, werken, recreatie, mits er wordt voortgebouwd aan de kenmerkende structuren van het landschap: de besloten opstrekkende verkaveling van de akkers op de stuwwal en de open opstrekkende verkaveling van de hooi- en weilanden aan de andere kant van de weg in het veengebied.

Sturing

Norm

- De essen en esjes krijgen een beschermende bestemmingsregeling, gericht op instandhouding van de karakteristieke openheid, de bodemkwaliteit en het reliëf.

Richting

- Ontwikkelingen dragen bij aan behoud en accentuering van de dragende structuren (groenstructuur en routes) en aan de samenhang en de karakteristieke verschillen tussen de landschapselementen: de erven met erfbeplanting; open es(je); beekdal; voormalige heidevelden, de mate van openheid en kleinschaligheid.
- Ontwikkelingen vergroten de toegankelijkheid van erven en erfroutes.

Maten- en flierenlandschap

Kenmerken

Laaggelegen kleinschalig landschap langs beken met ontwateringssloten en hakhout haaks op de beek als perceelsafscheiding. Rond de beek ontstond een lineair landschap, met daaromheen in de natte laagtes een matenlandschap. Afwisselend beeld: watergang, coulissen van hakhoutstruweel, open kamers van de hooi- en weilanden en af en toe een broekbos op de nattere plekken. Het maten- en flierenlandschap is de contramal van het essen- en oude hoevenlandschap en was daar functioneel aan verbonden. Kleine delen van Agelerbroek en Voltherbroek behoren tot het maten- en flierenlandschap. Agelerbroek is een elzenbroekbos met daarin enkele graslandjes, moerassen en een voormalige eendenkooi. Voltherbroek bevat een uitgestrekt moerasbos en vochtige graslanden. De dalvormige laagten waren tot halverwege de vorige eeuw in gebruik als weiden en hooilanden, die bevloeid konden worden. Ze werden omgeven door houtwallen en singels. Nadien zijn deze maten en meden grotendeels dichtgegroeid met broekbos.

Ambitie

Dit landschapstype herkenbaar maken en de samenhang met de esdorpen en erven weer betekenis geven. De nog gave delen inrichten en beheren met aandacht voor cultuurhistorische waarden. Voor de andere delen is het aanzetten van de randen, het beleefbaar maken van het waterrijke karakter, de continuïteit van het landschap het uitgangspunt.
Nieuwe dragers zijn o.a. water(voorraad)berging en particulier natuurbeheer.

Sturing

Norm

- Het waterpeil is niet lager dan voor graslandgebruik noodzakelijk is.
- Maten, flieren en beken krijgen een beschermende bestemmingsregeling, gericht op instandhouden onbebouwde karakter, continuïteit beekloop, ruimte voor water en lineaire landschap.

Richting

- Ontwikkelingen dragen bij aan versterking van het landschap (o.a. accentueren overgang hoog-laag, toegankelijk, beleefbaar en vasthouden water).
- Inrichting nog gave delen richt zich op behoud van cultuurhistorische waarden.

Inspiratie

- Openheid behouden door gebruik als hooi- en weiland, in combinatie met natuur-, landschaps- en cultuurhistorisch beheer.

Jong heide- en broekontginningslandschap

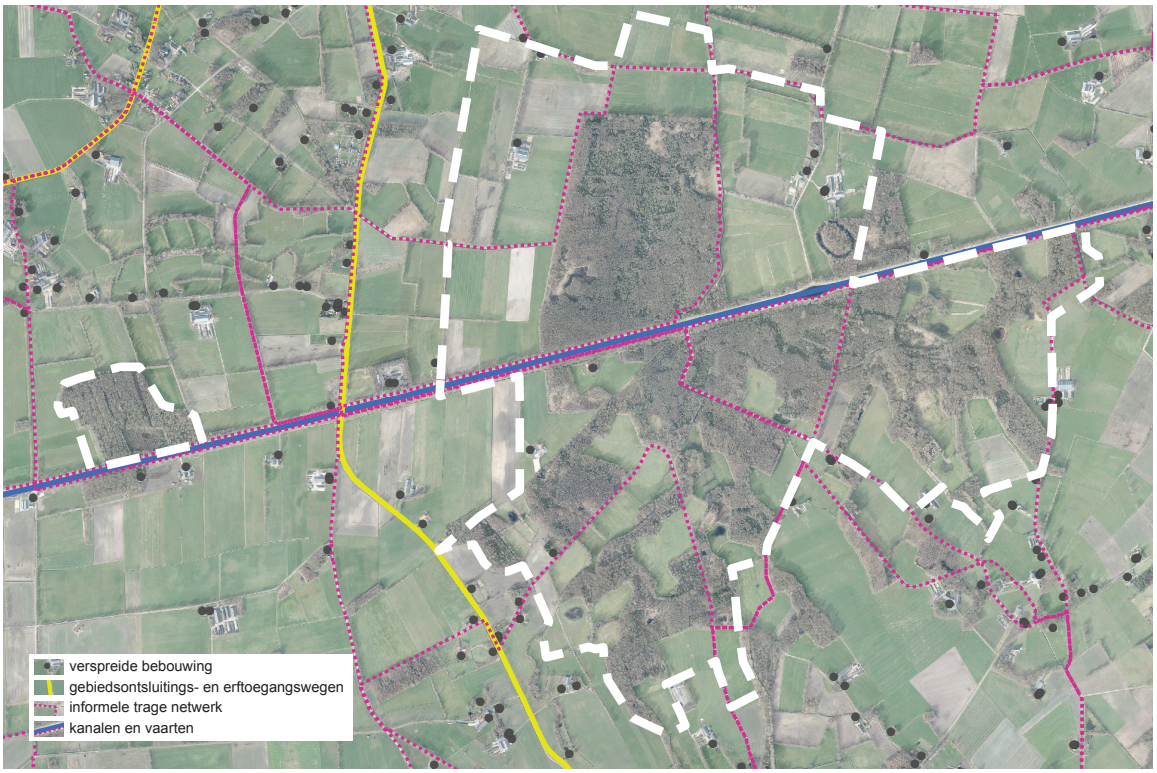
Kenmerken
De grote oppervlakte aan (voormalige) natte en droge heidegronden was oorspronkelijk functioneel verbonden met het essen- en oude hoevenlandschap. Hier werd geweid en werden de plaggen gestoken die gebruikt werden als structuurverbeteraar en bemesting voor de akkergronden op de essen. Na de uitvinding van kunstmest ging deze functie verloren en werden deze gronden grotendeels in cultuur gebracht. Aanvankelijk kleinschalig en min of meer individueel, later planmatig en grootschalig. De gronden werden niet alleen voor de landbouw geschikt gemaakt, maar ook bebost voor de jacht en houtproductie.

De loofbosgebieden Achter de Voort, Ageler- en Voltherbroek behoren tot het jong heide- en broekontginningslandschap, net als de landbouwgronden rondom. Deze gronden worden vooral gebruikt voor de melkveehouderij. Daar zijn een goede verkaveling (geen verlies van grond) en goede bewerkbare (niet te natte) percelen belangrijk.

Ambitie
De dragende structuren worden gevormd door landschappelijk raamwerken van lanen, bosstroken en waterlopen, die de rechtlijnige ontginningsstructuren versterken. De ruimtelijke kwaliteit van deze gebieden een stevige impuls geven en transformeren wanneer daar aanleiding toe is.
Binnen deze raamwerken is ruimte voor verdere ontwikkeling van bestaande erven en soms de vestiging van nieuwe erven, mits deze een stevige landschappelijke jas krijgen.

Sturing
Richting
- Als ontwikkelingen plaats vinden in de agrarische ontginningslandschappen, dan dragen deze bij aan behoud en versterking van de dragende lineaire structuren van lanen, bosstroken en waterlopen en ontginningslinten met erven en de kenmerkende ruimtematen.

4.3 Stedelijke laag

Kenmerken

In de stedelijke laag gaat het over de koppeling tussen de sociale en fysieke dynamiek van stedelijke functies en het netwerk van wegen, paden, spoorwegen en kanalen daartussen. In Achter de Voort ea verheerst echter de rust en weidsheid van het landelijk gebied. Het is vooral belangrijk dat de te nemen maatregelen goed aansluiten bij de karakteristiek en eigenheid van de omliggende dorpen, steden en netwerken. Achter de Voort ea ligt midden tussen Ootmarsum, Denekamp en Rossum in. Daartussen ligt een aantal verspreide erven aan een fijnmazig netwerk van lokale wegen. Deze wegen lopen vaak dood op het niet meer bevaarbare Kanaal Almelo-Nordhorn. Het voet- en fietspad langs het kanaal is onderdeel van het informele, trage netwerk.

Ambitie

Er wordt ingezet op een brede waaier aan woon- werk- en mixmilieus. Elk buurtschap, dorp en stad zijn eigen kleur. Dit betekent dat de karakteristieke verschillen worden gerespecteerd en versterkt. Daarbij worden ook de kenmerken van de landschappelijke structuur, de ondergrond en de historische en archeologische waarden zoveel mogelijk gerespecteerd en voelbaar gemaakt.

Het contrast tussen dynamische en luwe gebieden versterken. Achter de Voort ea behoort tot de luwe gebieden in de provincie. Daarom wordt hier vooral ingezet op het respecteren en voelbaar maken van de kenmerken van de landschappelijke structuur en de ondergrond en de historische en archeologische waarden. Daarnaast aandacht voor het lokale wegennetwerk. De wegen zijn kwaliteitsdragers, voegen zich naar het landschap en worden zorgvuldig vormgegeven, mede gericht op versterking van de gebiedskenmerken.

Verspreide bebouwing

Kenmerken

De agrarische erven hebben van oudsher een sterke binding met het landschap. Vanuit het erf werden de omliggende gronden in cultuur gebracht en vervolgens eeuwenlang bewerkt. Elke boer deed dit naar eigen inzicht en afgestemd op de plaatselijke omstandigheden, maar wel volgens de wetmatigheden van het toenmalig landbouwsysteem. Door deze 'eenheid in handelen' ontstonden er samenhangende landschappen, die nu nog steeds herkenbaar zijn.

Elk landschap heeft zijn eigen erftype: opbouw, bebouwing, beplantingen en relatie met de omliggende gronden zijn specifiek, alsof in het erf de genen van het landschap besloten liggen. Naast erven kent het buitengebied losliggende 'gewone' burgerwoningen met veelal een eigen, individueel karakter en eigen verhaal van ontstaan.

Ambitie

De ambitie is Levende erven! Opnieuw verbonden met het landschap, kunnen deze robuuste erfensembles een alternatief zijn voor - een deel van - de woningbouw en bedrijvenopgave elders, mits dit bijdraagt aan de lokale / regionale sociaal-economische ontwikkeling. Voortbouwen op de karakteristieken en kwaliteiten van de vaak eeuwenoude erven, ligt hier een kans om unieke, echt Overijsselse woon/werk-, recreatie- en zorgmilieus te ontwikkelen: sterk verbonden met de historie, het omliggende landschap en met veel ruimte voor individuele invulling en expressie. Cultuurhistorisch waardevolle gebouwen en bouwwerken als identiteitsdrager van erftransformaties benut.

Sturing

Norm

- De ontwikkeling van nieuwe erven draagt bij aan behoud en ontwikkeling van de ruimtelijke kwaliteit overeenkomstig de Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving.

Richting

- Ontwikkelingen dragen bij aan behoud en versterking van de kenmerkende erfstructuur en volumematen, blijft er een duidelijk onderscheid voorkant-achterkant en vindt koppeling van het erf aan landschap plaats. Toegankelijkheid wordt erdoor verbeterd.

Inspiratie

- Re-animatie agrarisch erfgoed wordt gestimuleerd.
- Kwaliteitsbewaking van de transformatie van erven bijvoorbeeld via een 'ervenconsulent'.

Gebiedsontsluitings- en erftoegangswegen

Kenmerken
De regionale gebiedsontsluitingswegen ontsluiten gebieden en verbinden dorpen en kernen met de hoofdinfrastructuur. De lokale erftoegangswegen ontsluiten de erven. Het is de weg van de mix: alle gebruikers verblijven in één profiel. De overgang publiek (weg) privaat (erf) is informeel.
De gebiedsontsluitings- en erftoegangswegen volgen de patronen in het landschap. De erftoegangswegen lopen in Achter de Voort ea voornamelijk van noord naar zuid en gaan in het natuurgebied zelf over in onverharde paden. Deze paden komen uit op een pad evenwijdig aan het Kanaal Almelo-Nordhorn. De wegen worden soms geflankeerd door bomen, met daartussen uitzicht over de weilanden, akkers en bossen. De weg vertelt waar je bent, doordat hij de kleur aanneemt van de omgeving.

Ambitie
Het regionale en lokale wegenpatroon blijft zich voegen in de structuur van stad, dorp en landschap. Het blijft de weg van de mix van gebruikers. Heldere keuzen maken is geboden: of een weg schaalt op en wordt een autoweg, of hij blijft regionaal of lokaal en voegt zich naar het landschap. Dit kan bijvoorbeeld door het opnieuw uitvinden van de Overijsselse lanen. Bij ruimtelijke ontwikkelingen aan of nabij de Twentse lanen worden deze waar nodig hersteld. Nieuwe schakels in of verbeteringen van bestaande lokale wegen worden in deze gebieden als laan uitgevoerd. Bij aanpassingen van de wegen staat de goede relatie tussen weg, landschap, kernen en erven centraal. Er zijn duidelijke in- en uitgangen van kernen.

Sturing
Richting
- Bij herprofilering van regionale / lokale wegen en bij nieuwe aanleg is zorgvuldige ruimtelijke inpassing van het profiel in de omgeving een vereiste.
- De weg voegt zich in het landschap en draagt bij aan accentuering van de kwaliteiten van het landschap.
- Aandacht voor de mix van verkeerssoorten (snel, langzaam en zwaar verkeer) hoort daar bij.

Informele trage netwerk

Kenmerken
Het informele trage netwerk is het langzame netwerk (wandelpaden, fietspaden, ruiterpaden, vaarroutes) dat delen van het agrarisch cultuurlandschap en de natuurlijke laag toegankelijk en ervaarbaar maakt. De oude zandwegen en paden vormen het basisstramien. Van oudsher verbonden deze routes de kernen met het ommeland en met elkaar. De maaswijdte van dit netwerk is sterk afhankelijk van het type landschap. Onderdelen van het langzame netwerk zijn opgenomen in de nationale en provinciale routes, waaronder het Naoberpad. Het informele trage netwerk in Achter de Voort ea is beperkt en bestaat voornamelijk uit een aantal zandpaden door de bossen. Ook het lange-afstands-wandelpad Noaberpad loopt door het gebied. Langs het Kanaal Almelo-Nordhorn ligt een recreatieve route die, zoals de naam al aangeeft, Almelo en Nordhorn met elkaar verbindt. Het kanaal wordt tevens gebruikt als kanoroute.

Ambitie
Opheffen van de discontinuïteiten in het padennetwerk. Het fiets- en wandelpadennetwerk wordt op regionaal niveau geïntegreerd tot een compleet systeem. Daarom inzetten op het verbinden van kernen met het buitengebied en het creëren van ommetjes. Daarmee het landschap beleefbaar maken en het verknopen van dit netwerk aan overstapplaatsen en de hoofd- en regionale infrastructuur. De ligging en de dichtheid van het netwerk worden ingezet om de intensiteit van het gebruik te sturen.
De inrichting van de percelen die grenzen aan het informele trage netwerk moet aansluiten bij de karakteristieken en kwaliteiten van dat netwerk.

Sturing
Norm
- De informele routes en routenetwerken worden in beeld gebracht en krijgen een beschermende bestemmingsregeling, gericht op de continuïteit van routes (vaarwegen, kleine paadjes, zandpaden, kerkepaden, fiets- en wandelpaden en -routes, etc). Bij ruimtelijke ontwikkelingen nabij doorgaande zandwegen, wandel- en fietsroutes worden discontinuïteiten in het netwerk van paden en vaarroutes voorkomen.

Inspiratie
- Langs informele routes worden de aardkundige, archeologische en cultuurhistorische waarden zichtbaar en kenbaar gemaakt.

Kanalen en vaarten

Kenmerken

Het Kanaal Almelo-Nordhorn werd gegraven aan het eind van de 19e eeuw. Aanleiding van de aanleg was een verdrag tussen de Nederlandse en Pruisische regering uit 1876. In die tijd had men hoge verwachtingen van verbindingen tussen waterwegen in Duitsland en Nederland. Oorspronkelijk beschikte het kanaal over zes sluizen en tien ophaalbruggen, maar de meeste daarvan zijn niet behouden. Tot drukke scheepvaart kwam het niet, omdat bij de voltooiing van het kanaal de schepen al te groot waren voor het ondiepe water.
De aanleg van het Kanaal Almelo-Nordhorn heeft de waterhuishouding in het gebied verstoord en daarnaast ging de eenheid tussen Agelerbroek en Voltherbroek verloren. Tot in de jaren 1950 werd het gebied nog regelmatig geïnundeerd, maar kanalisatie van de beken en de aanleg van het omleidingskanaal bij de Dinkel maakten hieraan een eind.
Sinds de sluiting voor de scheepvaart in 1960 heeft het kanaal zich tot een natuurgebied ontwikkeld met vele soorten bloemen, vissen en vogels. De laatste jaren zijn er plannen om het kanaal geschikt te maken voor de grensoverschrijdende recreatievaart.

Ambitie

De hoofdvaarwegen krijgen de uitstraling van regionale landschappelijke dragers door de inrichting van de oevers door kaden, door begeleidende beplanting en door de vormgeving van de kruisende infrastructuur.

Sturing

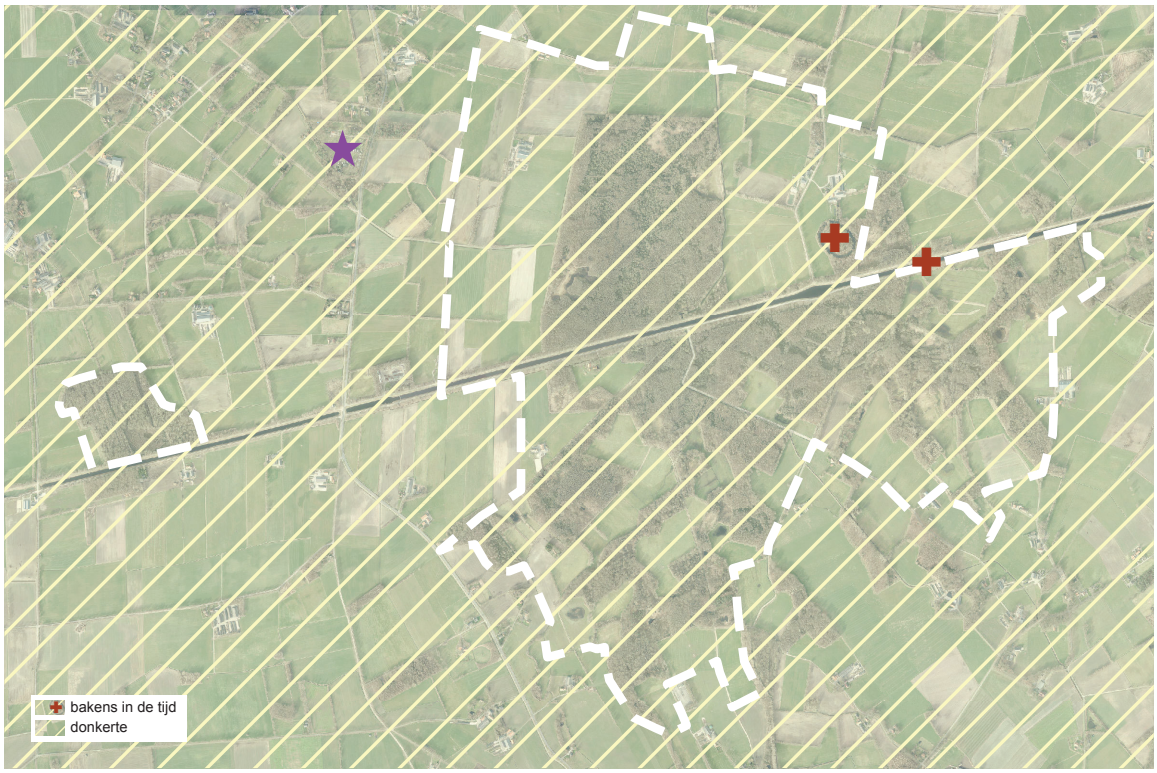
Richting

- Ontwikkelingen dragen bij aan de functie van de kanalen en vaarten als dragers van verkeer over water.
- Ontwikkelingen dragen bij aan behoud en versterking van het rustige en voorname karakter, het watererfgoed als identiteitsdragers en het herstel van continuïteit, ook van de begeleidende landschappelijke structuren, waar nodig.

Inspiratie

- Onderdelen van het watererfgoed (bruggen, sluizen, bedieningsgebouwen, dijken en paden) worden als ensembles beschouwd.
- De vormgeving van nieuwe bruggen, sluizen en andere werken krijgt extra aandacht.

4.4 Lust- en leisurelaag

Kenmerken

Met de eerste drie lagen is het spectrum voor ruimtelijke kwaliteit nog niet compleet. Aan de (relatieve) autonomie van de natuurlijke processen in de natuurlijke laag, het 'nut' van het agrarisch cultuurlandschap en de sociale en functionele dynamiek van de stedelijke laag voegt de laag van de lust- en leisure landschappen de dimensie van het welbehagen, het plezier, de trots en de beleving toe. Deze laag is het domein van de belevenis, betekenis en identiteit. De lust- en leisurelaag voegt eigen kenmerken toe, zoals landgoederen, recreatieparken en recreatieve routes. Het benut daarbij vooral de kwaliteiten van de andere drie lagen. Het stelt kwaliteiten zoals de natuur, de productielandschappen en de steden in een ander daglicht en maakt ze beleefbaar en tot een belevenis.

De recreatieve waarde van Achter de Voort ea is beperkt en die waarde bestaat vooral uit het informele trage netwerk (zie Stedelijke laag) en de Hunenborg met bijbehorende brug als bakens in de tijd. Tot slot is de Donkerte een te koesteren kwaliteit.

Ambitie

Sterke ruimtelijke identiteiten als motor voor gebiedsontwikkeling: De ambitie is de beleving, betekenis en kwaliteit van de leefomgeving te versterken. Aardkundige, archeologische en cultuurhistorische waarden worden zoveel mogelijk behouden en beleefd door mensen dankzij informatie, gebruik en ontwikkeling en vertellen daarmee het verhaal van de ontstaansgeschiedenis van het Overijsselse landschap.
Zichtbaar en beleefbaar, mooi landschap: Samenhang vergroten en discontinuïteiten in landschappelijke structuren herstellen. Gebiedskenmerken, monumentaliteit en ruimtelijke expressie van grote ensembles vergroten. Beleefbaarheid en toegankelijkheid van het landschap vergroten.

Bakens in de tijd

Kenmerken
Bakens in de tijd zijn relicten van diverse aard uit verschillende perioden van de wordingsgeschiedenis van Overijssel. Van geologische monumenten, archeologische monumenten en vindplaatsen tot historische wegen en landschappelijke ensembles. De essentie van de bakens in de tijd is dat ze de verhalende laag toevoegen aan het landschap. Het zijn belangrijke ingrediënten in de opbouw van gebiedsidentiteit.
De Hunenborg is een restant van een Middeleeuwse burcht en bestaat uit een kleine verhoging met een ringgracht. Het geheel bestaat uit de beboste restanten van een hoofdburcht en een voorburcht die nauwelijks nog zichtbaar is.
Vlak daarbij De Hunebrug, één van de vier ophaalbruggen over het Kanaal Almelo-Nordhorn en genoemd naar de burcht.

Ambitie
Bij het realiseren van de ontwikkelopgave is het vooral belangrijk om goed aan te sluiten op de bakens in de tijd. Dus bij de inpassing van de ontwikkelopgave verbindingen en verbanden creëren tussen bestaande bakens die onderdeel van een groter geheel zijn, maar nu verloren of geïsoleerd in het landschap liggen. Voeg bakens van deze tijd toe. Behoud monumenten, karakteristieke gebouwen en cultuurhistorische waarden door ze bewust in te zetten in gebiedsopgaven. Maak de bakens meer zichtbaar en ontwikkel recreatieve routes langs deze bakens met uitleg over de ontstaansgeschiedenis.

Sturing
Richting
- Inventariseer de bakens in de tijd (beeldbepalende cultuurhistorische elementen of objecten die het verhaal van de streek vertellen) behoud ze, benut en versterk ze, bijvoorbeeld met inrichtingsmaatregelen, wanneer ontwikkelingen in de nabijheid plaats vinden.

Inspiratie
- Voeg bij nieuwe ontwikkelingen bakens in de tijd toe en verbind ze met bestaande bakens.

Donkerte

Kenmerken
Lichte gebieden geven een beeld van de economische dynamiek van de provincie: de steden en dorpen, de autosnelwegen, de kassengebieden, de attractieparken, de grote bedrijventerreinen en de gebieden met veel bebouwing. De donkere gebieden geven een indicatie van de 'buitengebieden' van Overijssel. De natuurcomplexen en de grote landbouwgebieden. De donkere gebieden zijn de gebieden waar het 's nachts nog echt donker is, waar je de sterrenhemel kunt waarnemen. Het zijn de relatief luwe, dun bewoonde gebieden met een lage gebruiksdruk. Achter de Voort ea ligt in de Donkerte. De stilte, weidsheid en de prachtige natuur zorgen ervoor dat je helemaal tot rust komt.

Ambitie
Donkerte is een te koesteren kwaliteit. De ambitie is de huidige 'donkere' gebieden, ten minste zo donker te houden, maar bij ontwikkelingen ze liever nog wat donkerder te maken. Dit betekent op praktisch niveau terughoudend zijn met verlichting van bijvoorbeeld wegen en verkennen waar deze 's nachts uit kan of anders lichtbronnen selectiever richten. Structureel is het vrijwaren van donkere gebieden van verhoging van de dynamiek het perspectief. De ambitie is het rustige en onthaaste karakter te behouden. Bundeling van stedelijke functies en infrastructuur in de 'lichte' gebieden.

Sturing
Richting
- In de donkere gebieden alleen minimaal noodzakelijke toepassing van kunstlicht. Dit vereist het selectief inzetten en 'richten' van kunstlicht.
- Veel aandacht voor vermijden van onnodig kunstlicht bij ontwikkelingen in het buitengebied.

Inspiratie
- Behoud van het rustige en onthaaste karakter van de 'donkere' gebieden.

Normatieve uitspraken

- Dekzandvlakten en ruggen krijgen een beschermende bestemmingsregeling, gericht op instandhouding van de hoofdlijnen het huidige reliëf.
- Het waterpeil is niet lager dan voor graslandgebruik noodzakelijk is.
- Essen krijgen beschermende bestemmingsregeling, gericht op instandhouding van karakteristieke openheid, bodemkwaliteit en reliëf.
- Op de flanken krijgen de kleinschalige landschapselementen een beschermende bestemmingsregeling, gericht op instandhouding van dit kleinschalige patroon.
- De essen en esjes krijgen een beschermende bestemmingsregeling, gericht op instandhouding van de karakteristieke openheid, de bodemkwaliteit en het reliëf.
- Maten, flieren en beken krijgen een beschermende bestemmingsregeling, gericht op instandhouden onbebouwde karakter, continuïteit beekloop, ruimte voor water en lineaire landschap.
- De ontwikkeling van nieuwe erven draagt bij aan behoud en ontwikkeling van de ruimtelijke kwaliteit overeenkomstig de Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving.
- De informele routes en routenetwerken worden in beeld gebracht en krijgen een beschermende bestemmingsregeling, gericht op de continuïteit van routes (vaarwegen, kleine paadjes, zandpaden, kerkepaden, fiets- en wandelpaden en -routes, etc). Bij ruimtelijke ontwikkelingen nabij doorgaande zandwegen, wandel- en fietsroutes worden discontinuïteiten in het netwerk van paden en vaarroutes voorkomen.

Strijdigheden tussen maatregelen en normatieve uitspraken

Er zijn geen strijdigheden tussen de voorgenomen maatregelen en de normatieve uitspraken uit de Omgevingsvisie en de Omgevingsverordening.

5 Kansen, inspiratie en ontwerpaanleidingen

Dit hoofdstuk bevat een vrijere interpretatie van de gebiedskenmerken. Het zijn de kansen en ontwerpaanleidingen die als aanknopingspunt kunnen dienen voor de verdere uitwerking en het uiteindelijke ontwerp. Het is een eerste aanzet om te komen tot een inpassing met ruimtelijke kwaliteit.

Leesbaarheid van het cultuurlandschap

Veranderende maatschappelijke inzichten en ontwikkelingen leidden er begin jaren '60 van de vorige eeuw vrij abrupt toe dat met het ontginnen van woeste grond werd gestopt ten behoeve van natuurbescherming en openluchtrecreatie. Achter de Voort ea is een van de vele restanten woeste grond die gespaard bleven en als fragmenten verspreid in het jonge heide- en broekontginningslandschap liggen. De grillige randen van de gebieden, evenals de wegen die als zandpaden doodlopen in de huidige natuurgebieden, verraden het abrupt stoppen van de ontginning. De leesbaarheid van het landschap vergroten door:

- Kenmerkend voor deze relicten woeste grond hier is de afwisseling tussen bos en grillig gevormde open weilanden op de overgang van ontginningslandschap naar essen- en oude hoevenlandschap, hetgeen de kleinschaligheid nog eens versterkt. Dit is met name het geval aan de zuidkant van het Kanaal Almelo-Nordhorn in het Oude Broek en Wiekermeden en het Voltherbroek. Ten noorden van het kanaal bestaat het Agelerbroek net als Achter de Voort vrijwel geheel uit aaneengesloten broekbos omgeven door grotere rechthoekige oppervlakten weiland, kenmerkend voor het ontginningslandschap. Houdt bij de herinrichting van het gebied rekening met de kleinschaligheid, probeer deze te behouden of te versterken.
- Hierbij is ook de inrichting van de randen van de gebieden van belang. Vooral aan de zuidzijde van het kanaal zijn de rafelranden duidelijk herkenbaar. Deze leveren ruimtelijk een zeer gevarieerd beeld op van bosranden, weilanden en af en toe een akker. De kenmerkende rafelranden respecteren en/of opnieuw vormen. Zodanig dat 'woeste grond' en jong ontginningslandschap in elkaar grijpen. Dit geldt met name voor de graslanden rond het gebied Agelerbroek.
- Het rafelige van de randen wordt versterkt door wegen die vanuit de omgeving tot in het gebied doorlopen als onverhard pad en uiteindelijk vaak doodlopen. Ook de (onverharde) wegen en paden respecteren, aangezien dit bijdraagt aan het in elkaar grijpen van beide gebieden.
- Sloten als kavelgrenzen dragen bij aan de kleinschaligheid van het gebied. Bij het dempen van de sloten de kavelgrenzen zichtbaar houden bijvoorbeeld d.m.v. greppels of beplanting.

Hunenborg

De Hunenborg is een ringwalburg langs het Kanaal Almelo-Nordhorn bij Volthe. Het geheel bestaat uit de beboste restanten van een hoofdburcht en een voorburcht die nauwelijks nog zichtbaar is. Onderzoekingen in 1919 hebben aangetoond dat er gebouwen hebben gestaan, omringd door een gracht. Waarschijnlijk is de bouwperiode de tweede helft van de negende eeuw. Deze gebouwen zijn later weer afgebroken met op de meeste plaatsen inclusief de fundering. Bij herinrichting van het gebied is het de moeite waard om dit cultuurhistorisch element beter beleefbaar te maken.

Kanaal Almelo-Nordhorn

Het kanaal Almelo-Nordhorn met z'n begeleidende zandpaden, laanbeplanting en kunstwerken is een industrieel monument uit de tweede helft van de 19e eeuw. De vormgeving van het kanaal is sinds het in 1886 in gebruik werd genomen grotendeels ongewijzigd gebleven. Het kanaal doorsnijdt het gebied Agelervoort en Voltherbroek als een autonome rechte lijn en die van een grotere schaal is dan die van het natuurgebied. Het kanaal doorsnijdt zelfs de loop van de Tilligterbeek, die d.m.v een duiker onder het kanaal wordt doorgevoerd. Dit gegeven kan in de vormgeving van deze kruising wat meer woren benadrukt om zodoende het watersysteem te verhelderen.

Natuurlijke inrichting beeklopen en beekdalen

Functioneel gezien wordt de Tilligterbeek omgeleid, ten westen van Achter de Voort. Ruimtelijk gezien blijft de huidige beekloop echter in tact en deze wordt, net als de Roelinksbeek, vormgegeven als een 'natuurlijke' beekloop en beekdal. Creëer daarbij ruimte voor de dynamiek van stromend water en het vasthouden daarvan, versterk het beeksysteem en verbeter de zichtbaarheid, bereikbaarheid en beleefbaarheid. Beken in dalen met beekdalvegetatie, broekbos op enige afstand en maten als overgang naar het agrarisch cultuurlandschap. De Voltherbeek die langs de oost- en noordzijde van Agelerbroek loopt, is in de loop van de tijd genormaliseerd en heeft het uiterlijk van een sloot. Ook hier liggen kansen om in combinatie met wijzigingen in de waterhuishouding de beek weer een natuurlijke uitstraling te geven.

Toegankelijkheid

De wegen- en padenstructuur maken het natuurgebied beleefbaar. Voltherbroek is nauwelijks en Agelerbroek is eigenlijk niet toegankelijk voor wandelaars en fietsers. De toegankelijkheid vergroten door de aanleg van nieuwe paden en deze logisch aansluiten op landschappelijke structuren en het bestaande routenetwerk. Vooral vanaf de zandpaden die aan weerszijden van het kanaal liggen en een verbinding over lange afstand vormen, liggen kansen om het gebied beter toegankelijk te maken. Daarnaast variatie aanbrengen in de verschillende routes, dus zowel comfortabele fietsroutes als struinpaden. Daarnaast een 'woud van paaltjes, borden en vlaggen' voorkomen door een eenduidige, terughoudend vormgegeven bewegwijzering en de routes voorzien van informatie.

6 Andere ruimtelijke beleidsaspecten

Nationaal landschap Noordoost Twente

Het gebied Achter de Voort ea ligt in Nationaal Landschap Noordoost Twente. Het Rijk heeft het beleid hiervoor gedelegeerd naar de provincies. De kernkwaliteiten zijn door Provinciale Staten van Overijssel vastgelegd in het Ontwikkelingsperspectief Noordoost Twente (2006). Dit zijn:

- Het samenhangende complex van beken, essen, kampen en moderne ontginningen;
- De grote mate van kleinschaligheid;
- Het groene karakter.

In de Omgevingsverordening is bepaald dat nieuwe ontwikkelingen binnen het Nationaal landschap moeten bijdragen aan het behoud of de ontwikkeling van deze kernkwaliteiten (titel 2.6).

Waterveiligheid

Het Kanaal Almelo-Nordhorn is aangemerkt als essentiële watergang voor de waterafvoer. Binnen stroken van 100 meter aan weerszijden van de waterloop mogen geen ontwikkelingen plaatsvinden die de waterafvoer beperken of de toekomstige verruiming van de waterloop onmogelijk maken (titel 2.14).

Archeologie

Aan de randen van het gebied Achter de Voort ea liggen gebieden die zijn aangeduid met hoge verwachting voor archeologische waarden. Wanneer hier vergravingen nodig zijn, is het raadzaam om vroegtijdig in overleg te treden met de gemeente over eventueel benodigd archeologisch onderzoek.
Aan de Steenmatenweg in de noordwesthoek van het gebied Achter de Voort ea ligt een terrein van archeologische betekenis. Het terrein rond de Huneborg (zie ook Bakens in de tijd) is beschermd als archeologisch monument. Voor deze terreinen wordt het volgende beheeradvies gegeven: geen verandering van de grondwaterstand, geen grondwerkzaamheden die dieper reiken dan de huidige bouwvoor (zoals woelen, draineren, diepploegen) of grondverzet of aantasting van de reliëfkenmerken inhouden.

Externe veiligheid

Er loopt een buisleiding gevaarlijke stoffen dwars door het gebied, langs Kanaal Almelo-Nordhorn. Ook lopen er buisleidingen langs de noordwestzijde en aan de zuidkant van het gebied. Bij aanleg of bouw van een kwetsbaar object moet hier rekening mee gehouden worden (titel 2.18).